

Diskusijski prispevek na temo Sporočila znanosti o podnebnih spremembah
(posvet SAZU – Humanotera, 23.9.2014)

Prof. ddr. Barica Marentič Požarnik, zaslužna profesorica Univerze v Ljubljani

Pomembno je, da pridejo sporočila znanosti o podnebnih spremembah do politikov – pomembno pa je tudi, da vstopijo v mnogo bolj načrtni in sistematični obliki v celoten izobraževalni sistem, kot močno in preživetveno pomembno sporočilo mladim generacijam. Ni slučaj, da je UNECE proglasila obdobje 2005-2014 za desetletje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj.

Če analiziramo, kaj se je dogajalo v omenjenem desetletju pri nas, lahko ugotovimo začetno zagnanost in poznejšo stagnacijo. V ilustracijo: konec leta 2006 je bila pri Zavodu RS za šolstvo ustanovljena komisija za spremljanje in posodabljanje učnih načrtov za t.im. kroskurikularno tematsko področje okoljska vzgoja, ki se je postopno razširilo oziroma preoblikovalo v vzgojo in izobraževanje za trajnostni razvoj. To pomeni, da se je skušala preseči ozka usmerjenost v varovanje naravnega okolja ob vključitvi kompleksnih povezav med naravo, ekonomiko in družbo. Ministrstvo za šolstvo in šport je julija 2007 sprejelo Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, ki so zavezale Zavod RS za šolstvo, da »v novih učnih načrtih za osnovno šolo vključi prvine trajnostnega razvoja v največji možni meri«.

Največ se je zgodilo v letih 2006-2009, ko je Komisija ob sodelovanju z mentorskimi učitelji praktiki pripravila krovni dokument o VITR ter predloge učnih načrtov za osnovno šolo (po triadah) in za gimnazijo, ki je dobila tudi ustrezen didaktični priročnik. Prenovljena sta bila tudi izbirna predmeta Okoljska vzgoja za osnovno šolo (ki pa se znotraj stotine izbirnih predmetov ni uveljavil) ter Študij okolja na gimnazijah. Potekalo je več seminarjev, posebej še za t.im. mentorske učitelje in za študijske skupine ter nekaj projektov na gimnazijah. Učni načrti za VITR so bili leta 2009 tudi uradno potrjeni (čeprav učnega načrta VITR za osnovno šolo danes na spletni strani ni več moč najti). Namen, da se tovrstni cilji in vsebine tudi organsko vključijo v učne načrte posameznih predmetov, je bil uresničen le delno, pri večini predmetov je to v najboljšem primeru le nekakšen privesek. Nekoliko ugodnejša je slika v poklicnem izobraževanju, kjer so kompetence, ki naj bi jih razvili dijaki, vsaj na ravni učnih načrtov, vzeli bolj resno.

Tudi Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju iz leta 2011 je med strateškimi izzivi in usmeritvami poudarila vzgojo in izobraževanje za trajnostni oziroma vzdržni razvoj, ki »zahteva spremembo paradigme v znanju in vrednotah«, pri čemer naj bi načelo trajnostnega razvoja postalo »eno ključnih načel vzgoje in izobraževanja v Sloveniji«. Vendar se priporočila Bele knjige ne na tem ne na drugih področjih doslej niso kaj dosti upoštevala.

Po letu 2009 so začete aktivnosti s strani Zavoda RS za šolstvo, na primer seminarji za učitelje, v veliki meri zamrle, ko na mesto dveh zavzetih sodelavk, ki sta se upokojili, niso bili imenovani novi sodelavci, ki bi bili prvenstveno odgovorni za to področje. Prenehali so te vrste seminarji, prenehala je tudi izhajati strokovna revija Zavoda za šolstvo Trajnostni razvoj v šoli in vrtcu. Izbirni predmet se na osnovnih šolah ne izvaja. Lahko celo rečemo, da se danes več dogaja na nižjih stopnjah (predšolska vzgoja, razredni pouk) kot na višjih, kjer je pouk bolj predmetno zamejen in usmerjen vse bolj v merljive učne rezultate, kopičenje izoliranih podatkov, dejstev, terminologije... Tudi med eko šolami je mnogo več osnovnih kot srednjih šol. »Ozelenitev« visokega šolstva je šele v zametkih, z nekaterimi izjemami npr. z biotehničnega področja.

Tako si brez dosledne strukturne podpore in spodbud šolske politike vzgoja za trajnostni razvoj le počasi utira pot iz obrobja v glavni tok vsakodnevne šolske prakse. Eden od vzrokov je tudi, ker to terja tesno medpredmetno povezovanje in sodelovanje, tudi med naravoslovnimi in družboslovnimi disciplinami, saj osrednjih ciljev, na primer razumevanja posledic podnebnih sprememb, ni moč v celoti uveljavljati le s perspektive posameznih predmetov. Na drugi strani ne gre le za »šolsko« znanje, ampak tudi za (bio)etično ozaveščanje, razvijanje trajnostno naravnanih stališč, vrednot in usposobljenosti za odgovorno ravnanje. V ta namen bi bilo treba uveljaviti metode sodelovalnega, projektnega, problemskega, izkustvenega, medpredmetno zasnovanega učenja, ki spodbuja iskanje učinkovitih rešitev in spodbuja kritičnost do kratkovidnih in parcialnih akcij – vse to pa je za večino učiteljev dokaj zahtevno, pomeni v marsičem »plavanje proti toku« ustaljenih načinov poučevanja – vključno z univerzo.

Prav zato pa bi bila toliko bolj potrebna sistematična podpora vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj s strani šolske politike; ta je bila v polpreteklem obdobju bolj občasna, da ne rečemo kampanjska, in prav v zadnjih letih slabi. Zadnji čas je, da damo temu področju trajnejši poudarek in podporo, ne le na verbalni ravni, ampak tudi dejansko, v obliki konkretnih zadolžitvev (kdo je za to odgovoren, kako se spremlja uresničevanje zastavljenih ciljev), ukrepov v izobraževanju in izpopolnjevanju učiteljev, ob načrtnem vnašanju tematike o podnebnih spremembah in drugih vidikih trajnostnega razvoja v učne načrte, učbenike in druga gradiva in v sodobno zasnovan pouk. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (ob sodelovanju z drugimi) naj bi se v polni meri zavedlo te odgovornosti.